

vis: Unirea Moldovei cu Valahia. Toți amicii noștri lucrează cu entuziasm sub impulsul acestei mari idei a Unirii (...). Cît despre mine, am cercat să fac din scena română un auxiliu puternic pentru succesul luptei și am avut mulțumirea (...) prin piesa *Cinel-Cinel* a pleda cauza Unirii”.

Publiciști și actori cunoscuți și-au adus contribuția însuflețită la pregătirea Unirii, întărind flacăra ideii unioniste, scriind și recitând, în diferite orașe, versuri înflăcărâte care fac apel la solidaritate și la sentimentul unității naționale, unii dintre ei (cazul actorului ieșean Al. Evolschi) fiind arestați, în cursul propagandei, de organele ocirnuirii. Millo, devenit director al Teatrului Mare din București încă din 1853, Mihail Pascaly, Costache și Iorgu Caragiale au jucat un rol de prim-plan. Fruntaș în această competiție, Pascaly a reprezentat în 1858, pe scena teatrului din Galați, poemul său dramatic *Văitorul României*, în timp ce Iorgu Caragiale compune, la București, șansoneta satirică *Cometul sau Astronomul vrăjitor*, în finalul căreia era adresat un îndemnul la Unire (Haideti împreună cu toți să urăm / Frăție, Unire! Un glas să strigăm!), repetînd aceeași chemare și într-o altă producție comică, *Surdul*, interpretată chiar de autor în 1857.

Dar seria pieselor dedicate Unirii nu se încheie aici. I. Dumitrescu-Movilleanu, care, în timpul revoluției de la 1848, publicase comedia *Zece mii de galbeni sau Păhărnicia de trei zile*, scrie în 1855 o „comedie cu cîntece”, *Smărăndița, fata pindarului*, în care satira explorării lumii țărănești și pledoaria generoasă pentru emanciparea iubirii tinerilor de obligația înzestrării materiale sînt însoțite de unele aluzii la Unire (ceea ce i-a și oprit răspindirea în public). Cu o viziune ușor apologetică, scriitorul P. Grădișteanu, viitor director al Teatrului Național din București, compune în 1857 piesa isto-

rică *O noapte pe ruinele Tirgoviștei sau Umbra lui Mihail Viteazul*, schișind un tablou simbolic, în care principele românesc iau înfățișarea a două surori, a căror apropiere e protejată de un înger păzitor.

Nu numai pledoaria patriotică pentru succesul acțiunii unioniste, ci actul Unirii, în-suși, odată înfăptuit, a reținut atenția unor scriitori ai timpului. C. D. Aricescu, publicist înflăcărat (care scriese, în 1857, *Trîmbița Unirii*, adevărată pledoarie solemnă pentru realizarea marelui eveniment), relatează entuziasmul mulțimii care a determinat alegerea lui Al. I. Cuza în București și compune piesa *Sărbătoarea Unirii sau 24 Ianuarie 1859*. Aceasta nu era numai o înălțătoare imagine a momentului istoric, ci lăsa să se întrevadă și speranțele țărănimii în schimbarea vitregelor ei condiții de viață în raporturile cu moșierimea și, mai ales, cu arendașii. La rîndul său, Iorgu Caragiale revine cu o piesetă intitulată *Moș Trifoi sau Cum îți vei așterne, așa vei dormi*, tablou alegoric în al cărui final se anunță proclamarea Unirii principatelor. În fine, Matei Millo scrie — și apoi recită — un *Imn pentru fericita alegere de la 24 Ianuarie*, publicat în „Românul” lui C. A. Rosetti, adevărată apoteoză a memorabilului act politic, în care imploră providența să apere țara de intrigile celor egoiști și interesați, asigurîndu-i un regim de dreptate și libertate („Doamne mare-ai îndurare peste neamul domnitor / Și-l ferește de trădarea Cărtezanului flator”).

Astfel, prin amploarea și intensitatea ecoului ei pe toate planurile vieții sociale, în egală măsură în literatură, Unirea de la 1859 a fost — așa cum a definit-o Mihail Kogălniceanu — „actul, energie al întregii națiuni” pentru împlinirea destinului său istoric.

Mircea Mancaș

---

documentar • documentar • documentar

Hora Unirii se publică în „Steaua Dunării” din 9 iunie 1856, condusă de Mihail Kogălniceanu. Cîntecul era deja pe buzele tuturor, grație propagandei unioniste. „...se cînta nebunește; și în teatru, unde era interzisă” — ne asigură istoricul Bogdan-Duică. ● Intre 1856 și 1859, un florilegiu de piese, monoloage, canțonete contribuie la răspîndirea ideii Unirii: Păcală și Tîndală de Vasile Alecsandri (1856); Trîmbița Unirii de C. D. Aricescu (1857); O noapte pe

ruinele Tirgoviștei de Petre Grădișteanu (1857); Cometul sau Astronomul vrăjitor de Iorgu Caragiale (1857); Văitorul României de Mihail Pascaly (1858); Cinel-Cinel de Vasile Alecsandri (1858). ● Deși cenzura se opusese cu îndârjire, actorul ieșean N. Luchian a cîntat la premiera piesei Cinel-Cinel cupletul ce conținea versurile „Lelița de la munteni / Vin colca la moldoveni”. Doar intervenția energică a lui C. Negri l-a scăpat pe actor de surghiunul poruncit de cai-

macam. ● Istoricul Theodor T. Burada, în a sa „Istoria teatrului în Moldova”, vorbind despre viața teatrului în anii premergători Unirii, spune că „...sala teatrului (Național din Iași — n.n.) părea prea îngustă pentru ca să încapă în ea toți doritorii ce se îndesau să vadă jucîndu-se piesele teatrale și mai ales acele cu subiecte naționale”. ● Actorul Al. Evolschi, un înfocat unionist, „cuteieră Moldova, cîntînd cuplete de (Continuare la p. 23)

„În aveam costum murdar, aveam și cizme înmoroiate și șorț reglementar... numai, în loc de păr vîlvoi, îmi pusesem niște plete blonde, buclate, iar la obraz eram cea mai delicată doamnăoară de măritat.

— Ce e asta?... Cum se poate... la nita-ți-vă hal!...Vino-neon!

Și mi-a pus mîna în perucă, mi-a zbrîrlit pletele, mi-a scos rîmencula din obraji, m-a murdărit cu creion negru, într-un cuvînt, mi-a dat *le physique de l'emploi*”.

Toate au contribuit, așadar, la sublinierea caracterului realist al comediei: limbaul periferic, delicios *pot-pourri* de radicale stil-cite și de neoașe sintagme sau zicale, caracterele, prîmte pe viu, situațiile, de un baz pină astăzi nestîm, potențate de o autentică *vis comica* a unui genial comediograf.

Au fost și voci, în presa timpului, care au vorbit de caracterul „naturalist” al piesei. Într-adevăr, piesa începea pe prispa casei lui Dumitrache, iar decorul înfățișa un punct de perspectivă al vechilor cartiere bucureștene. Focul de care am vorbit acorda un plus de senzațional, pe linie naturalistă. Dacă aș fi proto-cronist, aș observa că aceste fenomene se petreceau cu puțin înainte de întemeierea teatrului lui Antoine, primul teatralist care a introdus naturalismul pe scenă. Cum însă nu instinctele primare își dau glas în comedie, ci sentimentele omenești eterne, nu aspectele respingătoare ale mizeriei fiziologice, ci aspirațiile sănătoase ale unor oameni normali și sănătoși, calificativul „realism” este mai just decît acela de „naturalism”. Dealtfel, cum un apartenența la o școală literară contribuie la calificarea sau descalificarea unei opere de artă, *O noapte furtunoasă* se lipsește de orice etichetă istorico-literară, înserîndu-se printre operele clasice, în sensul celor durabile, verificate prin trecerea timpului și consensul

unanim al publicului și al criticii (cercori concordant). Ca o „poantă” potrivită subiectului, nu e de prisos să amintesc că, într-o minută a conversației lui Caragiale cu Zari-fopol, autorul *Noapți furtunoase* mărturisea: „Mă, Rică sînt eu.» A fost bătut grozav de mitocan, și-a pierdut ochelarii. A făcut apoi cunoștință cu mitocanul; s-a împrietenit cu el. Cumnata mitocanului și un sergent care trăia cu ea îi mijloca înțîlirile cu nevasta mitocanului”. Casa lui conu Dumitrache a fost identificată de regretatul N. Vătămănu, după spusele lui Cosco. Se cunoaște și locul de la cimitirul Bellu — al lui Chiriac. Se mai știe că, înainte de a scrie *O noapte furtunoasă*, simbulrele acțiunii a făcut obiectul unei anecdote, publicată de Caragiale în microrrevista sa, „Clapomul”.

Izvorul acțiunii, așadar, la criticul din ajun al plagiatelor și adaptărilor nemărturisite, n-a fost literatura, ci viața, propria lui viață, căreia i s-a adăos observația radio-grafică și darul de a învin tipuri și caractere, de a îmbogăți, așa cum s-a spus, ofi-cial stării civile. Generații de-a rîndul au crezut că descoperă prototipul lui Nae Ipingescu, în cutare sau cutare epistolat al vechii poliții. Zadaronică iluzie! Caragiale n-a copiat realitatea, a interpretat-o în spirit creator. Acesta este secretul permanenței opereii lui dramatice, cu toate prevederile șceptice ale contemporanilor opereii și ale generației lui Eugen Lovinescu, care credeau că, prin caracterul tranzitiv al moravurilor studiate, comediiile vor fi neînțelese peste *n* ani. Au trecut o sută de ani de la înția reprezentăție a *Noapți furtunoase* și, la ficcare nou spectacol din zilele noastre, piesa culege același puternice aplauze. Fără să fi strălucit prin prea mare modestie, Caragiale însuși ar fi fost uluit de succesul postum al opereii lui: o adevărată apoteoză.

documentar • documentar • documentar

(Continuare din p. 5)

Alexandri, Trece și în Muntenia, unde este arestat și trimis, legat, din post în post, pînă la București, unde este eliberat la intervenția comitetului unionist. ● În „O privire retrospectivă asupra teatrului moldovenesc”, Em. A. Manoliu scria, în 1925, întemeindu-se pe numeroasele mărturii ale actorilor bătrîni, că Teatrul Național din Iași a fost unul dintre „mijloacele găsite ca înșafailibile pentru propaganda unionistă, de pe scena căruia se cîntau cuplete unioniste, se intercalau în textele pieselor aluzii sfichiuitoare la

adresa reacțiunii, ceea ce exalta mulțimea, făcînd-o să nu fie scama de amenințările și rigorile administrației”. ● În anul Unirii, Teatrul Național din București număra în trupa sa actori care au făcut epocă: Matei Mîllo, Mihail Pascaly, Frosa Sarandî, Mali Cronibace, Balîța Mihăileanu, Matilda Maior (viitoare Pascaly), I. Wachmann (capelmaistru). ● Într-un imn închinat lui Cuza (cîntat de actorii Teatrului Național din București, pe muzica lui I. Wachmann), Matei Mîllo exprimă (tristă previziune!) teama de tră-

dare. Printre complotiștii de la 11 februarie 1866, vor fi, într-adevăr, destui oameni din anturajul domnitorului! ● Sub puternica impresie a evenimentelor din ianuarie 1859, Mîllo scrie o piesă ocazională, în trei tablouri, care nu s-a păstrat. Primul tablou prezintă discordia politică dinainte de Unire. În tabloul doi erau evocate figurile lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, iar în tabloul trei se înfățișa triumful Unirii, prin alegerea lui Cuza.

Ionuț Niculescu